

Еволюція держави добробуту та екологізація її розвитку

Мартинюк В.П.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету

Длугопольський О.В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії
Тернопільського національного економічного університету

Длугопольська Т.І.

аспірант кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету

Стаття присвячена актуальній проблемі становлення і розвитку держави добробуту з урахуванням екологічної компоненти розвитку соціально-економічних систем. Проаналізовані основні підходи до формування добробуту суспільства, зокрема економічний, екологічний та політики добробуту. Досліджено ключові етапи еволюції держави добробуту від початку її становлення у 1880 р. і до теперішнього часу. Сформульовані висновки щодо перспектив розвитку держави добробуту у XXI столітті в контексті її екологізації.

Ключові слова: добробут, держава, екологія, соціальна політика, видатки, парадокс добробуту.

Мартынюк В.П., Длугопольский А.В., Длугопольская Т.И. ЭВОЛЮЦИЯ ГОСУДАРСТВА БЛАГОСОСТОЯНИЯ И ЭКОЛОГИЗАЦИЯ ЕГО РАЗВИТИЯ

Статья посвящена актуальной проблеме становления и развития государства благосостояния с учетом экологического компонента развития социально-экономических систем. Проанализированы основные подходы к формированию государства благосостояния, в частности экономической, экологической и политики благосостояния. Исследованы ключевые этапы эволюции государства благосостояния от начала его становления в 1880 г. и до сегодняшнего момента. Сформулированы выводы относительно перспектив развития государства благосостояния в XXI веке в контексте его экологизации.

Ключевые слова: благосостояние, государство, экология, социальная политика, расходы, парадокс благосостояния.

Martynyuk V.P., Dluhopolskyi O.V., Dluhopolska T.I. THE EVOLUTION OF WELFARE STATE AND GREENING OF ITS DEVELOPMENT

The article deals with the actual problem of the formation and development the welfare state focused on ecological component of the socio-economic systems progress. The basis approaches to the welfare state formation are analyzed in economic, ecological and welfare policies point of views. The key stages of the welfare state evolution have been investigated from the beginning of its formation in 1880 and up to now. The conclusions about prospects for the welfare state development in the XXI century are formulated in the context of greening.

Keywords: welfare, state, ecology, social policy, expenditures, welfare paradox.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В економіці публічного сектору, матеріальну основу якого становлять доходи і видатки державного та місцевих бюджетів, значна роль відводиться фінансуванню охорони навколишнього природного середовища, якість якого є необхідною умовою підтримки збалансованого еколого-економічного розвитку країн світу в XXI столітті та забезпечення добробуту. Соціально-економічний аналіз держав добробуту може дати відповідь на питання, як держави добробуту розв'язують дилему посилення власних зобов'язань за

одночасного дотримання принципів бюджетної консолідації та інноваційності, що дають змогу застосовувати принципи зеленої економіки за умов дефіцитного бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичні підходи до класифікації держав добробуту представлені у працях Г. Еспінг-Андерсена [1; 2], що стали точкою відліку подальшим дослідженням у цій сфері. Зокрема, вдосконалені типології держав добробуту пропонували в своїх працях М. Каутто, Дж. Бонолі, М. Феррера, В. Корпі, Дж. Палме, К. Брукс, Дж. Манза [3; 4; 5; 6; 7].

Аналіз держав добробуту з позиції сповідання принципів сталого розвитку та включення у науковий дискурс екологічної компоненти розпочали у своїх дослідженнях Я. Гоуг, М. Кох, М. Медар, М. Фрітц, А. Берг, М. Лурінг, Р. Хілдінгссон, Дж. Мідоукрофт, Р. Ортіз та багато інших [8; 9; 10; 11; 12; 13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні актуальним вважаємо розширення індикаторів держави добробуту сучасними індексами розвитку економічних систем, включаючи екологізацію, яка стала ключовим фактором «виживання» людства наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є історичний аналіз розвитку держави добробуту, підходів до її оцінки, а також формулювання авторського бачення прогресу держави добробуту з урахуванням екологізації та вимог сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава добробуту є концептом урядування, в якому державі відводиться ключова роль у захисті та пропагуванні економічного та соціального добробуту для громадян. Вона базується на принципах рівності можливостей, рівності розподілу добробуту та публічної відповідальності щодо тих, хто не здатен забезпечити собі мінімальний рівень достойного життя. Проте загальний термін приховує безліч форм економічної та соціальної організації [14].

Виділяють три підходи до добробуту суспільства:

1. *Підхід соціального добробуту та політики добробуту*, що наголошує на зв'язку добробуту людей із тими режимами добробуту, які притаманні тій чи іншій країні. Режими добробуту є таргетами якості та стандартів життя. Ідея та типології держави добробуту

були закладені у відомій праці Г. Еспінг-Андерсена «Три світи капіталізму добробуту», в якій вчений, враховуючи кілька ключових критеріїв (наприклад, рівень декомодифікації¹, стратифікації², резидуальності³), на основі аналізу даних 1980-х рр. виокремив три моделі держави добробуту, такі як ліберальна, консервативна та соціал-демократична.

Ліберальна модель спирається на ринок, базується на принципах «страхової сітки» і соціальної патології, тобто під соціальний захист потрапляють лише ті категорії населення, які не здатні самостійно забезпечити свій добробут (соціально незахищені). Спостерігається також дуалізм держави і ринку у соціальному страхуванні, забезпеченні житлом, освіті, медичному обслуговуванні, благодійності, застосовуються жорсткі правила і норми тестування рівня добробуту громадян для визначення прожиткового мінімуму. У межах цієї моделі надаються переважно адресні соціальні послуги, що сприяє репродукуванню соціальної нерівності. Держава гарантує лише мінімум, а ключову роль відіграє усе ж ринок. Рівень декомодифікації є досить низьким, а стратифікація приводить до існування великої різниці між одержувачами державної допомоги та рештою суспільства.

Консервативна модель сповідує принципи субсидіарності (участь різних секторів економіки у сфері соціального захисту) та солідарності (можливість інституціям нижчого рівня звернутися за допомогою до інституцій вищого без загрози втрати контролю над своєю діяльністю), а також необхідності забезпечення рівноваги патерналістського інструментарію влади з адресними програмами підтримки різних груп населення (за професійним чи майновим критеріями). Ця модель реалізується за допомогою послуг, що орієнтуються на індивідуальні життєві біографії, які стабілізують статусні відмінності та пом'якшують «рівень напруження» всередині соціальних прошарків. У такій моделі визначальною є сім'я, а різні страхові схеми адресовані різноманітним групам населення. Рівень декомодифікації є середнім, а стратифікація дає змогу зберігати рівність згідно із професійним статусом.

Соціал-демократична модель ґрунтується на універсальній системі соціального захисту, за якої державні зусилля спрямовуються на мінімізацію соціальних проблем та максимізацію державних доходів через систему прогресивного оподаткування. Державне забезпечення добробуту на високому рівні робить

¹ Декомодифікація – міра, якою окремі індивіди чи сім'ї можуть підтримувати соціально прийнятні стандарти життя незалежно від своєї участі в ринкових відносинах. Якщо ступінь декомодифікації високий, то слабшає залежність індивідів від праці та ризику втрати доходу (наприклад, за даними 1999-2001 рр. у Греції та Іспанії коефіцієнт DSR (*decommodified security ratio*) становив 6,2-6,4, у Великобританії – 8,3, у Німеччині – 18,5, у Швеції – 27,9).

² Стратифікація дає змогу пояснити відносини між соціальними правами і соціальними класами. Наділяючи групи соціальними правами, держава відтворює нову суспільну стратифікацію та створює нові взірці соціальних відносин. У результаті права соціального громадянства конкурують із класовим становищем індивіда або ж видозмінюють його.

³ Резидуальність – обсяг послуг соціальної допомоги у загальному суспільному продукті.

приватні ініціативи у цій сфері зайвими. Рівень декомодифікації є високим, а також пропагується рівність між громадянами. У цій моделі універсальні соціальні послуги сприяють утвердженню рівності статусів незалежно від класової приналежності. Свої теоретичні ідеї вчений протестував емпірично на прикладі 18 країн ОЕСР, вибравши три найбільш важливих програми грошової компенсації: пенсійне, медичне та страхування з безробіття.

Проте чимало країн «вибиваються» за своїми ознаками із запропонованої класифікації. Сучасна політика добробуту відіграє важливу роль гарантування базового стандарту рівності життєвих шансів та соціальної інтеграції. Меритократична тріада (рівень освіти, займана посада та пов'язаний із роботою дохід) стає головним принципом соціальної стратифікації суспільства [15]. Отже, здорові дорослі люди, що відхиляються від цих норм економічної незалежності та індивідуальної автономії, покладаються на політику державного добробуту чи неформальної підтримки, стикаються із негативним ставленням, неухвагою, завжди нечуйними до реальних причин їх залежності від держави [16].

2. *Економічний підхід* стосується того, що держави добробуту дають адекватну рамкову основу для розуміння рівнів оціночних ефектів, які залежать від політичних орієнтирів, взаємозв'язку між ринковими інституціями та соціальними витратами, а також їх ефектами для подолання бідності. Фактично це дилема зв'язку між політичними перевагами і бідністю та ринками праці й інституціями добробуту. Ці теорії можна поділити на два класи, такі як [17] а) структурний підхід, що наголошує на важливості структурно-функціональних факторів у забезпеченні добробуту; б) політико-економічний підхід, що апелює до ролі політичних факторів у забезпеченні добробуту.

Ринок та держави добробуту тісно пов'язані з політичним процесом. Ліві партії часто асоціюють із посиленням держав добробуту, а праві – із дерегуляцією та імплементацією ринкових механізмів розв'язання соціальних проблем. Є, отже, два підходи до імплементації соціальної політики в контексті цього підходу: 1) ліберальний – сповідується консервативними та правими партіями; 2) реди-стрибутивний – наближений до соціал-демократичних та лівих партій. Однак більшість ринкових механізмів існують незалежно від режимів, а запровадження регулювання наштовхується на безліч факторів очікуваної корисності та раціональності.

3. *Екологічний підхід*, який пов'язує економічну ефективність із екологічною політикою. Головна ідея при цьому – виявити та імплемувати активності, які би зробили виробництво одночасно більш ефективним та чистим. Екоефективність є ключовою для допомоги індивідам, компаніям та уряду ставати більш стійкими. Це включає економічний та екологічний прогрес, ефективно використання ресурсів, нижчий рівень викидів, використання повторної переробки тощо.

Індикатори сталого розвитку важливі для представлення полісмейкерам та громадськості моніторингу прогресу у досягненні економічних, соціальних та екологічних цілей, оцінці правильності прийнятих рішень. Вимір сталості потребує постійного моніторингу економічних, екологічних та соціальних взаємозв'язків і залежностей, вироблення трендів розвитку та аналізу проблем [18].

Політики переважно фокусуються на показнику ВВП та зайнятості для прогнозу економічного процвітання країн світу. Проте екоефективні індикатори можуть стати додатковим наповнювачем виміру екологічного впливу на економічну активність або попередження емісії викидів забруднюючих речовин. Для досягнення цього важливо вимірювати макроекономічну екоефективність [19]. Індикатор екоефективності (*eco-efficiency indicator* – *EEl*) демонструє зв'язок між економічним ефектом, використанням ресурсів та екологічним впливом для оцінювання економічної політики з позиції екоефективності. Не концентруючись на єдиному показнику, *EEl* надає простір економічним та секторним індикаторам, що показують цей зв'язок між економічною активністю та екологічною стійкістю [8]:

$EEl = Environmental\ costs / Economic\ Output$, (1)

де *Environmental costs* – викиди забруднюючих речовин (CO_2 , SO_x) та використання ресурсів (енергії, води тощо), а *Economic Output* – ВВП на особу, одиниці випущеної продукції чи послуг тощо.

Саме тут виникає «парадокс велферизму» – після запровадження політики одночасного врахування фіскальної та екологічної сталості виникає дилема: якщо знижувати через податки економічну активність за аналогією рекомендацій *post-growth* та *de-growth* теорій, то виникатиме за інших рівних умов загроза публічному сектору та державі добробуту, що вимагатиме застосування інструментів кризового менеджменту [20]. Економічне

зростання вимагає значних обсягів викидів вуглецю і використання нестійкого рівня природних ресурсів. «Планета потребує 18 місяців для продукування екологічних послуг, які суспільство використовує протягом одного року» [21]. І політичний діалог у цих питаннях лише загострює процес розвитку економіки та сприяє скороченню ВВП в усьому світі.

На думку деяких вчених, усі розмови про «зелене зростання» реалізуються через діалоги щодо довгострокового розвитку на балансі економіки та довкілля, однак просте розв'язання цього питання є ілюзією [22]. Процес екологізації капіталізму є неявним джерелом надії для продовження статус-кво способу життя із високим рівнем споживання, досягнення росту без витрачання ресурсів та зростання вуглецевих викидів не має історичного прецеденту, а розділення процесу зростання і викидів вуглецю в необхідних масштабах сьогодні не відбувається. Багато країн просто переносять свої виробництва, наприклад, у Китай.

The United Nations Conference on Trade and Development адаптувала глобальний огляд, в якому було підраховано, що для забезпечення утримання порогу клімату на рівні 2°C необхідно скоротити карбономістність на \$1 продукту із 770 г до лише 6 г, що вимагає скорочення викидів вуглецю на 11% щорічно [23]. *Post-growth* теорії є досить скептичними щодо слоганів «зеленого росту» чи «сталого росту» в контексті їх досяжності та універсальності. Зрозуміло, що вони не повинні містити апріорного припущення, що недавня відсутність економічного зростання була тимчасовою інтерлюдією з економічної рівноваги. Ціна нульового економічного зростання може вимірюватись втратами добробуту на індивідуальному рівні через скоро-

чення державного фінансування соціальних програм. Витрати на адаптацію до кліматичних змін оцінюються у 2% глобального ВВП і навіть вище, що може «задушити» економічне зростання в окремих регіонах світу [24].

Інші вчені наголошують, що екологічні проекти підтримують ріст ВВП, оскільки це економічний простір для продуктивного росту, інвестицій і попиту (якщо ВВП вимірює потоки доходів, а не запаси капіталу). І навіть якщо державні витрати на захист довкілля не є драйвером зростання ВВП, не приносять прибутків, оскільки більшість екологічних програм не оподатковуються і вимагають субсидування, це додає конкуренції між міністерствами для бюджетного фінансування більше, ніж сприяє сталій податковій базі для забезпечення можливостей фінансування державних витрат.

Загалом індикатори оцінки добробуту на макро- та вищих рівнях управління можна згрупувати у три класи: соціальні, економічні та екологічні (табл. 1), що дає змогу комплексно оцінити прогрес держави добробуту. Сьогодні актуальним вважаємо розширення ключових індикаторів держави добробуту за рахунок сучасних індексів, зокрема *Social Justice Index*, *Social Progress Index*, *Legatum Prosperity Index*, *Global AgeWatch Index*, *Good Country Index* та інших.

Якщо задатись питанням, коли саме екологізація стала трендом розвитку держав добробуту, потрібно звернутися до історії їх становлення. Зважаючи на це, можна виділити п'ять етапів розвитку держави добробуту [25; 26; 27; 28]:

1. Зліт «зародкової» держави добробуту (1880-1914 рр.). У докапіталістичних суспільствах ключова роль у забезпеченні добробуту відводилась церкві та родині, тоді як держава лише опікувалась забезпеченням громад-

Таблиця 1

Показники розвитку держав добробуту

Соціальні	Екологічні	Економічні
Рівень довгострокового безробіття, %	Структура споживання матеріалів	Рівень зайнятості, %
Середня тривалість життя, років	Споживання енергії	ВВП на особу, \$
Рівень суїцидів на 100 000 населення	Споживання прісної води	Структура споживчих витрат
Рівень релігійності, %	Рівень забудованих територій	Структура виробництва
Рівень і глибина бідності, %	Викиди парникових газів	Розвиток сфери послуг та підприємництва
Розвиток соціального і людського капіталів	Скидання стічних вод	Розвиток мережевої та креативної економіки
...	...	...

ського порядку. Розквіт держави добробуту в сучасному розумінні цього слова почався саме із Технологічної революції, коли започаткування масового виробництва сприяло поширенню нових технологій та інновацій у галузях транспорту і зв'язку. Соціальні та демографічні зміни, викликані індустріалізацією, зростання залежності добробуту від рівня оплати праці, підвищення концентрації працівників на великих підприємствах, розвиток профспілкових рухів спричинили збільшення попиту на державні послуги та обсягу державних видатків.

2. Експансія держави добробуту (1918-1950 рр.). Велика депресія 1930-х рр., нерівномірний розподіл доходів, слабка регуляція фінансових систем сприяли закріпленню кейнсіанських методів регулювання соціально-економічного розвитку. Тейлоризм (зростання інтенсивності праці) і фордизм (розвиток масового виробництва) загострили протиріччя центру і периферії, відділення процесу й об'єкту праці (т. з. відчуження), породжуючи невдоволення працюючого населення. Усе це вимагало пошуку компромісу – інтервенції держави для врегулювання протиріч між капіталом і працею. Неабияку роль в цьому процесі відіграли план Маршалла, євроінтеграційні процеси та міжнародні інституції (*GATT, IMF, NATO, OECD*). У більшості країн Заходу набули поширення три т. з. «мовчазні революції» добробуту: 1) сприяння повній зайнятості із залученням жінок до робочої сили; 2) розширення пенсійних програм; 3) перехід від системи соціального забезпечення до генерації «віртуальної робочої сили».

3. Прискорення розвитку держави добробуту (1960-1975 рр.). Революційні зміни в технологіях, управлінні, споживанні та зайнятості (постіндустріалізм) привели до трансформації глобального виробництва. Політика підтримки повної зайнятості, відповідних соціальних гарантій вступила у протиріччя із короткостроковими раціональними інтересами власників бізнесу. Наприкінці 1960-х рр. кейнсіанські механізми регулювання сукупного попиту досягли меж – профспілки та великі корпорації змагалися за владу, захищаючи власні інтереси за умов зростання цін. Необхідність зростання соціальних видатків, спричинена вимогами гарантування соціальних стандартів життя, чинила інфляційний тиск на економіку. Проявилось т. з. «первинне протиріччя капіталу» – влада працівників перевищила владу капіталу, підштовхуючи рівень зарплати

вгору та скорочуючи корпоративні прибутки. Соціальні фонди почали скорочуватись, провокуючи стагфляцію, безробіття, фінансову кризу. Капітал почав переорієнтовуватися на нові території із меншими витратами факторів виробництва (включення у глобальну економіку нових країн, переважно розвиткових). У 1960-х рр. загострились протиріччя між виробництвом і споживанням – реальна зарплата скорочувалась, підриваючи ефективний попит. Держава добробуту зіткнулась із дилемою – відмова від підтримки повної зайнятості або дефіцитне фінансування відстроченої зарплати. Посилилась проблема балансу інтересів між забезпеченням конкурентоспроможності на ефективності на мікрорівні та гарантуванням відповідного рівня життя для громадян на макрорівні.

4. Неоліберальна реструктуризація держави добробуту (1975-2008 рр.). Прискорене зростання соціальних витрат протягом 1960-1970-х рр. спричинило уповільнення темпів глобального середньорічного економічного зростання у 1974 р. до 2% порівняно із 5% у 1965 р. Нафтова криза 1970-х рр. іще більшою мірою спричинила падіння прибутків, підбив інвестиційних можливостей для технологічних інновацій. Обмежені ресурси спрямовувались у біологічні та інформаційні технологічні інновації. Структурна фрагментація виробництва (постфордизм) перебувала його географію (розпад ланцюгів вартості, модульність, аутсорсинг, цифрова революція). Цей період не розширив і не демонтував масштабні програми соціального забезпечення, однак актуалізував проблему їх фінансування. У 1990-2000-х рр. у центрі уваги опинилася приватизація державних послуг (освіта, охорона здоров'я, вода та енергопостачання). Поширення культури свободи та підприємництва, технологічний розквіт, інформатизація економіки сприяли популяризації індивідуальної відповідальності за розв'язання проблем нерівності, а роль соціальної політики змістилась на інвестування соціальних навичок в освіту, а не на безпосередній перерозподіл багатства. Зростання приватних інвестицій у ринок житла та фінансові продукти через іпотечне кредитування загострило боргову проблему, підірвало баланс між доходами і споживанням. Усе це в сукупності привело до глобальної фінансової кризи.

5. Держава добробуту після фінансової кризи (2008 р. – теперішній час). Криза 2008 р. стала результатом асиметричного розподілу

доходів та загострення довгострокових проблем, пов'язаних із надмірним нагромадженням та прибутковістю активів (глобальний дисбаланс, зростаюча нерівність, невизначеність та виклики технологічного прогресу). Також загострились «відносини капіталу і природи», пов'язані з руйнівним впливом капіталізму на навколишнє середовище та людину. Невдоволення приватизованими соціальними службами, які часто не виконували покладених на них функцій та імітували принципи роботи корпоративного сектору, криза державних фінансів сприяли появі нових гравців (неурядових організацій, профспілок, громадських та релігійних об'єднань), що відігравали усе більшу роль у наданні суспільних послуг та соціальному забезпеченні. У результаті цього зросла роль державно-приватного партнерства і моделі *welfare mix*.

Отже, саме на початку XXI століття, особливо після світової економічної кризи 2008 р., питання екологізації набули особливої ваги в поступі держав добробуту та їх трансформації. Оскільки навколишнє середовище є прикладом суспільного блага, то уряду доцільно всіляко заохочувати збереження довкілля. Серед низки інструментів екологічної полі-

тики держави (адміністративне і правове регулювання, моральне переконання, субсидювання і оподаткування) в умовах ринку на особливу увагу заслуговують (табл. 2): санкції щодо порушників екологічного законодавства; екологічні податки; ліцензії на забруднення; застава, що повертається; дотації на охорону навколишнього середовища.

У кінці XX століття почала формуватись концепція нових інструментів екологічної політики, запропонована К. Сегерсоном, Т. Міселі, Р. Ставінсом [29; 30], згідно з якою поряд із традиційними регуляторами охорони довкілля повинні братися до уваги також інформаційні інструменти (відкритість і доступність інформації), добровільні екологічні угоди, програми з вирішення складних екологічних проблем, наприклад, з утилізації відходів.

Від захисту навколишнього середовища програють чи виграють різні групи населення, а розподіл цих вигод і втрат здійснює суттєвий вплив на готовність проводити ефективну екологічну політику. Існує думка [31], що охорона довкілля є своєрідним предметом розкошу, і вигоди від цієї діяльності зорієнтовані на багатих, які володіють і часом, і освітою задля ефективної лобістської діяльності.

Таблиця 2

Інструментарій екологічної політики

№	Інструмент	Зміст
1.	Санкції щодо порушників	З підприємств-забруднювачів довкілля в більшості країн світу стягуються великі штрафи, які згодом спрямовуються на фінансування заходів щодо збереження та відновлення екологічного капіталу країни.
2.	Екологічні податки	Своєрідна форма прогресивного оподаткування забруднювачів довкілля, оскільки їх сплачують лише ті суб'єкти господарювання, що здійснюють масштабні викиди шкідливих речовин у повітря, воду чи ґрунти. При цьому зростання обсягів викидів означає підвищення податкового тиску на забруднювачів.
3.	Ліцензії на забруднення	Багато країн світу запроваджують практику «торгівлі правами на забруднення», згідно з якою підприємствам – потенційним забруднювачам довкілля пропонується придбати ліцензію (дозвіл) на викиди певного обсягу шкідливих речовин, що, з одного боку, стимулює конкуренцію між виробниками стосовно захисту довкілля. Підприємства, які не використали ліцензію в повному обсязі, можуть продати своє право на забруднення фірмам, які перевищили ліміт викидів. З іншого боку, кошти від такого адміністративного заходу держава використовує для відновлення навколишнього природного середовища.
4.	Застава, що повертається	З підприємств – потенційних порушників екологічного законодавства в адміністративному порядку стягується застава (у вигляді майна чи грошових засобів), яка покладає тягар доказів боротьби із забрудненням на фірму, що вимагає повернення застави, оскільки в разі юридичної неспроможності підтвердити свою непричетність до завданої екологічної шкоди застава не підлягає поверненню.
5.	Дотації	Спрямовуються на компенсацію витрат для тих економічних агентів, хто добровільно обмежує обсяг продукovanого ним забруднення (наприклад, дотації на впровадження сонячних чи вітрових енергетичних установок, для створення лісосмуг, що запобігають ерозії ґрунтів).

Мова йде про те, що багаті люди активніше використовують засоби відпочинку і розваг, у них є більше коштів і можливостей для того, щоб компенсувати негативні наслідки екологічної політики. Бідні ж не можуть дозволити собі відстрочити споживання, зробивши заощадження, а більш швидке вичерпання природних ресурсів їм необхідне для виживання. У політичному сенсі урядам промислово розвинутих країн важко протистояти бажанням чисельного середнього класу, а урядам країн, що розвиваються, – ігнорувати потреби бідних. Політичні труднощі із проведенням екологічної політики ускладнюються фактом, що саме ті, хто повинен витратити кошти на захист навколишнього середовища (промислові групи), мають можливість ефективно протидіяти таким політичним заходам.

Висновки з цього дослідження. Сьогодні формування попиту на особливе суспільне благо – «якісне екологічне середовище» –

часто залишається за межами теоретичного осмислення нових тенденцій у сфері функціонування публічного сектору. У цьому контексті актуалізується проблема появи додаткового регуляторного та податкового тягаря екологічних стандартів, що зумовлює нові виклики та можливості для конкурентоспроможності національних економік та інвестицій у екологічні інновації. Формування якісно нової моделі екологізації національних економік у контексті забезпечення добробуту пов'язано не лише з тим, що сьогодні не спрацьовують жодні чинні концепції, а й із появою кардинально нових викликів, таких як кліматичні зміни, старіння населення, екологічна та продовольча кризи, криза публічних фінансів, нові вимоги до якості та кількості суспільних благ тощо. Усе це вимагає доктринального перегляду фундаментальних основ макроекономічного та інституціонального аналізу державного добробуту в контексті екологічного вектору розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Esping-Andersen G. *Welfare States in Transition National Adaptations in Global Economies*. – London: Sage, 1996.
2. Esping-Andersen, G. *Three World of Welfare Capitalism*. – Oxford: Oxford Polity Press, 1990.
3. Bonoli, G. *Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach // Journal of Social Policy*. – 1997. – Vol. 26(3). – P. 351-372.
4. Ferrera M. *The Southern Model of Welfare State in Social Europe // Journal of European Social Policy*. – 1996. – Vol. 6(1). – P. 17-37.
5. Kautto M. *Investing in Services in West European Welfare States // Journal of European Social Policy*. – 2002. – Vol. 12(1). – P. 53-65.
6. Korpi W., Palme J. *The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality Welfare Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries // American Sociological Review*. – 1998. – Vol. 63. – P. 661-687.
7. Brooks C., Manza J. *Why do Welfare State Persist? // The Journal of Politics*. – 2006. – Vol. 68(4). – P. 816-827.
8. Medar M., Oun K., Looring M. *Economic Growth versus Development of Social Welfare Structures in Europe // International Conference «Sustainable Economics within the New Culture of Development»*. – Liege, 2011.
9. Gough I., Meadowcroft J., Dryzek J., Gerhards J., Lengfeld H., Markandya A., Ortiz R. *Climate Change and Social Policy // Journal of European Social Policy*. – 2008. – Vol. 18(4). – P. 325-344.
10. Hildingsson R. *Greening the (Welfare) State. Rethinking Reflexivity in Swedish Sustainability Governance // Lund University Publications*. – 2007. – Vol. 3. – P. 1-29.
11. Bergh A. *The Rise, Fall and Revival of the Swedish Welfare State: What are the Policy Lessons from Sweden? // IFN Working Paper*. – 2011. – Vol. 873. – P. 1-29.
12. Gough I. *Welfare States and Environmental States: a Comparative Analysis // Environmental Politics*. – 2015. – P. 1-24.
13. Koch M., Fritz M. *Building the Eco-Social State: do Welfare Regimes Matter? // Journal of Social Work Practice*. – 2014. – Vol. 43(4). – P. 679-703.
14. *Britannica Online Encyclopedia [Electronic recourse]*. – Open mode: <https://www.britannica.com>
15. Siegrist J. *Work, Health and Welfare: New Challenges // International Journal of Social Welfare*. – 2006. – Vol. 15(1). – P. 5-12.
16. Sennet R. *Respect in a World of Inequality*. – New York: W.W. North, 2002.
17. Bamba C. *The Worlds of Welfare: Illusory and Gender-blind? // Social Policy and Society*. – 2004. – Vol.3. – P. 201-212.
18. *United Nations ESCAP [Electronic recourse]*. – Open mode: <https://www.unescap.org>

19. Wursthorn S., Poganietz W.R., Schebek L. Economic-Environmental Monitoring Indicators for European Countries: a Disaggregated Sector-based Approach for Monitoring Eco-efficiency // *Ecological Economics*. – 2011. – Vol. 70. – P. 487-496.
20. Bailey D. The Environmental Paradox of the Welfare State: the Dynamics of Sustainability // *New Political Economy*. – 2015. – Vol. 20(6).
21. Growth Isn't Possible: NEF [Electronic recourse]. – Open mode: www.neweconomics.org
22. Helm D. Environmental Challenges in a Warming World: Consumption, Costs and Responsibilities // *Tanner Lecture (21 February 2009)*. – New College, Oxford, UK.
23. Simms A. *Cancel the Apocalypse: The New Path to Prosperity*. – London: Hachette Digital, 2013.
24. *Climate Change 2014: Impacts, Adaptations and Vulnerability* [Electronic recourse]. – Open mode: www.ipcc-wg2.gov
25. Kirkham K. An Overview: From Contradictions of Capital to the History of Contradictions of Welfare State // *The Journal of Social Policy Studies*. – 2017. – Vol. 15(2). – P. 309-322.
26. Myles J., Quadagno J. Political Theories of the Welfare State // *Social Service Review*. -2002. -№ 76(1). – P. 34-57.
27. Harvey D. *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism*. – London: Profile Books, 2014.
28. McDonald D. Defend, Militate and Alternate: Public Options in a Privatized World // Pradella L., Marois T. (eds.) *Polarising Development, Alternatives to Neo-liberalism and the Crisis*. -London: Pluto Press. 2014. – P. 119-130.
29. Segerson K., Miceli T.J. Voluntary Environmental Agreements: Good or Bad News for Environmental Protection? // *Journal of Environmental Economics and Management*. – 1998. – Vol. 36. – P. 109-130.
30. Stavins R. *Environmental Economics and Public Policy* // *Selected Papers of R. Stavins, 1998-1999, 2003*. – P. 109-124.
31. Cornes R., Sandler T. *The Theory of Externalities, Public Goods, and Club Goods*. – Cambridge University Press, 1986.